

ARTHUR ROOSE (†)

KAEVA PEREKOND

1

Viiekesi istusid ümber laua. Hall viinapudel seisis keset lauda. Pikkamisi jõid mehed purju, ja sama pikkamisi lähenes õhtu.

Majandusülem Kaevas istus hunnikuna, pea õlgade vahel, käed püksitaskuis. Ta paremal istus postiametnik ja pahemal kirjutaja ja teispoole lauda mõisavalitseja oma naisega.

Postimetnik jutles mõisavalitsejaga, kuna teised istusid vaikivaina ja kuulasid Kaevast.

Ta kõneles peaaegu ükspäinis, andes küsimusele, mida ta puudutas, ise vastuseid. Ta kõne oli julge ja vahetpidamatu, ja kõigi pilgud olid kiindunud temale.

Ta proua käis rahutult ühest kohast teise. Ta süda näis otse valutavat, et tal polnud midagi maitsvat lauale panna, — peale liha, mis oli veel tünnis. Teiste külaliste pärast oleks ta ehk põgenenud, sest need olid küllalt võõrad, küllalt meeldimatud, selle proua pärast tal oli häbi minna. Hiljutü nad olid käinud Kaevaga neil, ja neid oli võõrustatud mitmesuguste söökidega ja jookidega — aga tema ei või midagi väärilist lauale panna. Tal oli mehe peale nii hing täis, kes oli kutsunud külalised, talle seda mitte öeldes.

Proua läks kööki. Käskis tüdrukul teemasina üles panna ning liha küpsetada.

Peagi leegitses tuli pliidi all; pliidi raudade vahel asusid punased poolrõngad ja kollane helk virvendas seinal.

Mõlemad naised askeldasid higistena ümber pliidi. Toast kostis külaliste jutukõminat ja Kaeva naeru.

Kui Kaevas hiljem astus kööki, hakkas naine teda uue teenija-tüdruku kuuldes sõimama, lubades talle anda põrandaharjaga, mis ta jalge ees lamas. Mees aga jorutas vabandavaid sõnu:

— Ma ei teadnud, et tulevad nüüd, ütlesin neile ennist — tulge kunagi!

— Kui sa kutsusid, siis öelnud ka mulle!

— Roosi, sa oled vihane, kui ütlen, et tulevad, ütled, mis nad tulevad, niisugused...

Proua süda valutab kõige rohkem seepärast, et ta ei saanud näidata oma perenaiselikku oskust, et ta nii vaesena peab esitama oma söögilaua, nagu mõni tavaline külanaine.

— Oleksid nad tulnud pühade ajal, siis oli mul sülti, saia, vorsti, liha, siis oli võimalik külalisi vastu võtta külaliste vääriliselt.

Sellestamast sai tüli alguse. Juba köögis ja vööruses söimas naine mehel kere täis.

Söögilauas istudes heitsid nad teineteisele vihaseid pilke. Kaevas kullutas pea ette poole, isegi ta silmaripsmed vaatasid teisele poole lauda teravalt ja mustalt. Juba ta hambad, mis maerdes vilkusid käharate vurrude vahelt, olid äraandlikud, nagu väiksed valged kuradid nad kükitasid seal. Kallutas üht jalga ja puusa, hõõrus käsi püksipõlvedel ja nihkles rahutult toolil edasi-tagasi. Nägi viinapudelit laual, kallas klaasidesse ja pakkus teistele. Siis hakkas manguma naiselt uut sorokohvkat viina. Aga millega seda ära teenida?

— Las ma annan sulle ühe keretäie! — vastas naine.

— Tehtud! Mina käänan tagumiku ette ja sina annad sellele kolm lööki, aga mitte rohkem kui kolm, ja selle-eest võid lüüa nii kõvasti nagu suudad!

Proua kauples, et peo asemel võiks lüüa käterätikust tehtud nuustikuga. Kaevas oli kohe sellega nõus, ja naine hakkaski nuustikut käänama. Kaevas aga viskas vati seljast ja kummardus tooli kohale, pikkamisi püsti ajades oma raske ja rasvase tagumiku. Naisel lõppes naeru tõttu jõud. Ta andis plaksu, Kaevas ei kõsanudki, andis kolmanda ja neljanda, Kaevas hakkas seletama, et sorokohvkast on vähe, ka raha peab juure lisama, muidu ta ei lepi, annab üleearused hoobid naise tagumikule tagasi. Teised toasolijad olid naeru kätte suremas.

Proua muutus iga hetkega elavamaks, istus valitsejaproua kõrvale ning hakkas temaga vestlema. Tuletas meele igasugu juhtumeid. Nimetas inimeste ütlusi. Õlgadelt vajus punane rätt tooliseljale, sealt põrandale. See oli nagu lava eesriie, mis teatas etenduse algust. Viskas kõrgele üht ja teist õlga, viskas käe ette kui tervituseks ning seejuures tegi igasuguseid näomoonutusi.

Tulevalgel näis ta õige kena ja plikalik, et kirjutajagi end naiste jutu vahele segas, tähendades:

— Kõik, mis on maailmas head ja ilusat, on naises. Noor naine ja mees on õnnelikum paar maailmas. Naiselikkus teeb ka karmi mehe õrnaks ja haruldaselt tundlikuks. Naist võib vihata ja söimata, aga ilma naiseta ei saa elada. Naine võib teha mehe õnnelikuks ja õnnetuks.

Kaevas kuulas ja haigutas. Uni, see hakkas teda juba vaevama.

Kui külalised lahkusid, siis suudlesid nad proua kätt. Meeleldi nägi ta seda.

Vaevalt külaliste väljudes, paiskus uus söimusõnade rahe mehele kacla.

— Sa oled arusaamatu, loll ja rumal, kas sedaviisi võetakse külalisi vastu? Oh seda häbi, mis sinu pärast pean tundma!

— Roosi, ära nüüd sedaviisi... sellepärast...

— Mis... sa oled kurat, jumal teist kuradit ei ole loonud niisugust nagu sina.

Mees selliste sõnade puhul ei vihastunud, aga kui naine hakkas etteheiteid tegema joomistest, käimistest ja armukestest, siis vihastus, silmad punaseks minemiseni, ja häälgigi muutus kurjaks ja tigidaks nagu kurjal koeral. Ehkki ise tunnustas pärast teistele, et käis sel ööl tüdrukute juures, aga naise suust seda ei kannatanud kuulda. Kuid naine nagu kiuste tuletas talle meele kõik joodikud ja joomakohad, lipakad ja armukesed.

— Iga tüdrukut ajad taga nagu isane koer. Ei sul rauged neist isu ega himu. Viina kallad kõrist alla nagu vett, klaasi klaasi järel. Ei hooli millestki. — Üks käsi oli puusas, teine tegi ägedaid liigutisi. Vahel viskas nad puusa, vahel ristles mõlematega. Viha andis nende liikumisele energilise hoo. Nägu punetas, silmad suurenesid peas ja läikisid veriselt, suu tõmbles äkilistes nuuksumistes.

Kaeval lõppes kannatus. Ta tõukas naise enesest kaugemale ning andis rusikaga.

— Tapa mind jah ära. Tee mu kehaga, mis tahad, aga mu hinge ei saa kätte. Ootan tapmist, et pääseksin sarnasest elust — karjus naine.

Kaevas aga oli hoogu sattunud: ei pannud tähelegi, kuhu hoo-
bid sattusid. Kisa peale ilmusid tütar ja teenija uksele. Tütart ei üllatanud see sugugi, ta oli juba harjunud selliste kakelustega, ent tüdruk oli hirmul ja värises ärevusest. Kui naine lõpuks pääsis mehe rusikate alt, oli ta nagu verine ja juuksed sasis. Selle järele väljus mees ust paugutades.

Õõ oli naisele Kolgata teeks. Ta nuttis haledusest. Mööda kondilisi põski veeres raskeid pisaraid.

2

Vahel muudab õõ asju, ent seekord mitte.

Hommiku hilja tuli Kaevas koju. Oli purjus, ähkis ja puhkis nagu mootor ega kõnelnud kellegagi ühtki sõna. Ähkides viskus asemele ja vajus kohe tinaraskesse unne.

Proua lamas oma sängis, lamas polenisti alasti, särgiväel, kael ja käsivarred paljad. Hommikune kollane valgus paistis ta näole, mis oli tursunud ja paistetanud. Side oli mähitud ümber pea. Silmad seisis liikumatult nagu jäätises, suu aga liikus vahetpidamatult, ja hääli oli tige ja kuri, kui käsutas teenijat toa kraamimisel ja tõreles tütar, kiirustades kooli minema. Tülitses tüdrukuga, et see ei oska süüa teha, tahab olla ühepäeva-perenaine. Kõik paremad ained korruga ära raisata.

Kaevas aga magas rahulikult edasi. Enne lõunat virgus unest. Istus voodiveerele, kuulas naise haugutust, ei kuulnud aga midagi, pea oli uimane, kõrvad undasid. Kogu kehas tundis nõrkust, roidumust. Siis ajas rõivad seljast ja ronis vaiba alla. Sirutas oma käsivarred välja, viskas vahel teise käe üle pea, käänas üht ja teist külge, kuni jäi uuesti magama. Magas õhtupoolikuni. Ei kuulnud, kui naine sõitis linna. Kui päike hakkas madalduma, virgus jälle mingi kolina peale. Riieetus, läks kööki. Jalad taarusid astudes, kõht oli tühi ja nurises.

Tüdruk tõi külma supi ja leiva lauale, ise seletades ja vabandades:

— Ei olnud aega midagi teha — oli ühtteist toimetada ja prouat linna saata.

Kogu õhtu istus Kaevas kodu. Suitsetas toa sinist suitsu täis, kribistas alalõpmatult tikutoosi kallal ja pildus põrandale ühe paberossi otsa teise järel. Sasis oma pabereid, luges neid puuduliku nägemisega. Ühed rebis katki, teised jättis alleshoidmiseks, luges veneaegseid rahasid, neid ilusaid 25-lisi, mida oli terve pakk ja mille eest omalajal oleks võinud osta nii palju.

Õhtu hilja tuli veel kaheksa meest Kaeva poole jooma.

Vaevalt said mehed juua, kui Kaeval oli tubli viinaaur peas. Ta keelepaelad muutusid lahtisemaiks, vahekord kaaslastega sõbralikumaks. Ta ei saanud ilma klaase kokku löömata juuagi. Lõi klaasi klopsatades vastu teist klaasi ja lausus: Terviseks — ise tähendades, et tuttavatega, sõpradega koos istudes ja klaase kokku lüües on hea vestelda, ja sundis sellepärast ka teisi jooma. Kui ta oli kaunis purjus, hakkas ta rääkima oma tülist ja naise äraminekust, kogu tõe ja vale kokku võttes. Ta oskas end süütuks teha, oskas oma keelepaelu hästi tarvitada.

Üks neist meestest tõstis kohe häält ja ütles:

— Miks te varem sellest ei rääkinud, et teil halb naine ja te sugugi läbi ei saa. Mul on kena noor tütar, kelle kihlasin nüüd vanema meesterahvaga.

Kaevas lubaski järgmisel päeval minna mehe poole tütart vaatama, kui talle meeldiks, võiks kihlused tühistada.

Jooming aga kestis edasi.

Kaevas silmas viinapudelit laual. Timmis seda juba silmadega, et kui valada, siis ise mitte vähem ei saaks. Ja kui õnnestus parajasti klaasidesse valada, siis kiitis oma oskust ja vanu kogemusi. Ise valas klaasitäie korraga suhu.

— Sa ei löksuta lõugugi, tervelt viskad ikka kaelast alla. Oled nagu minu vana lehm, kellele tüdruk viib põhku ette, ikka rüpega — ütles üks meestest.

Ja heeringaga oli samane lugu. Pistis korraga suhu, ainult saba jäi näppe vahele. Mis sellestki enam hoida. Saadab sellegi varsti punaste mokaade vahele.

Kui mehed öösi lahkusid, siis suudlesid nad teineteist nagu armastajad. Ilma naisseltsita oli nende jooming, ent ometi see oli nii lõbus.

Kaevas komberdas teise tuppa, kus tütar haigena magas. Tuli koolist koju, vaevalt sai riietuda lahti, kui viskus asemele ja jäigi magama. Ei sirutanud jalgu ega käänanud külge, magas nagu puunott.

Saapaid valla päästes, jäi Kaevas püsti magama. Kõht ja pea vajus lauale, jalad üle laua ääre põrandale ripnema. Oli kui kolgats auriku küljes. Virgus tüki aja pärast, kõhusooned vastu laua serva litsutuina valusaks jäänud. Hakkas lahti päästma teist saabast, — ennist jäi see pooleli. See õnnestus jalast ära tõmmata; Kaevas käänas siis ennast lauale pikali. Magas nüüd vesti väel, ilma käisteta sportsärgis, üks õlg terava nukana ülal, nina norskamas ja kaelasooned venimas.

Virgus, kui hommikune kollane valgus aknast sisse paistis. Siis komberdas süngi juure, mis oli kõrgele üles kohendatud ja kus padjad olid laotud suurde, kõrgesse rõuku. Tõstis padjad toolile, tõmbas vaiba veere üles ja ronis alla. Oli külm, mispärast tõmbas vaiba üle pea. Peagi nohises, nuutsus ja oigas läbi une nagu haige.

Hommikul olid kantselei ukсед kinni, kabinett koristamata, keegi ei saanud sisse, võtmed olid Kaeva käes. Kui järele tuldi, siis kisendas ta teenijale:

— Miks mind üles ei ajanud? — ning valvurile kiitles: — Õelge, et olen haige. Õhtul hilja käisin saunas, mispärast jäin magama.

Hiljem ütles ta kõigile, et käis arst, käis, aga mitte tema, vaid tütre pärast. — Saunaskäik külmetas, pole kõva tervis, käisin liiga kuumas vannis, ja nõnda edasi. — Aga kõik said aru, milline oli ta tõeline haigus. Ühed noogutasid tähendusrikkalt pead, teised pilgutasi silmi, kolmandad aga ei annud oma mõtteist millegagi märku.

Kaeva poole käis nõu küsimas mehi ja naisi. Tahtsid tööle, pakkusid midagi müüa. Ta tüdis nende käimisest ja kuivast kõnест, aga seda ta neile ei näidanud: — Istuge veel! — ütles ikka, kui võõras hakkas minema. Ise toppis paberosse, ulatas võõrale, ja nii nad istusid veel tükk aega.

Kuu ilmus õhukese viiluna lõuna-taeva juba siis, kui päike oli veel suurel kõrgel. Pikkamisi laskus päike madalale, ja sama pikkamisi tihenes kuukamar.

Kuu viskas hõredaid varje Kaeva tubadesse, aga need varjud muutusid tihedamaiks öö saabudes.

Elenora Kaevas avas unised silmad ja tõusis istuli. Pea ei valutanud enam, ja kehas polnud tunda jõuetust, nõrkust.

Ta kuulatas, kõõgiuksest käidi, üks paukus ja kuski haukus koer vahetpidamatult. Pööras silmad aknale ning jäi liikumatult istuma.

Läbi akna paistab tuppa kahvatu kuu helk, nagu läbi paksude eesriiete, läbi akna võib näha vaid puude tumedaid kujusid, ja raami veerest paistab ahtake riba tumesinist taevast.

Ta mõtles end mitmesuguse inimesega, kujutles elu mitmesuguses olukorras, kuidas ta käituks, kuidas raha raiskaks, mis ostaks isale ja emale, aga enda asjad muidugi käisid kõige eel.

Ta tahtis olla väga omapärane. Ei tahtnud nii kanda juukseid nagu kandsid teised, ei sallinud kleite, nagu kandsid teised, tal olid lakk-kingad, ühelgi alevilapsel seda aga ei olnud.

Vanemad püüdsid teda kui ainumat last kasvatada nagu võisid, hirmus ja armus. Panid teda karistuseks nurka põlvili. Täitis kangekaelselt käsku; kui käskis ema minna isalt andeks paluma, siis vastas: — Papa tahab, et ma oleksin põlvili, aga teda ei paluks. — Mine palu ometi! Tuleb mõni võõras veel, sul häbi maas olla. — Tütar ei vastanud midagi, või lõpuks lausus: Ei.

Korra ennustas kaardimoor emale: — Teil on meheliku karakteriga tütar, täitke selle soove, ärge keelake tema jaoks raha, temast saab kuulus inimene.

Tütar tahtis tantsijannaks saada, aga vanemad ei sallinud seda ega lubanud tal sellest mõeldagi. Südamevaluga püüdis siis Elenora end sellest ideaalist võõrutada. Öösel ei saanud magada, söögiisu kadus. Öid kulus talle küsimuse lahendamiseks, kuni lõpuks tegi otsuse: Esialguks kooliõpetajannaks. Hiljem aga midagi muud...

Uks kääksus ja kolises uuesti, siis lähenesid rasked sammud ja Kaevas astus sisse, põlev lamp käes. Tütart istumas nähes, naeratas ta. Asetas lambi lauale ja küsis:

— Tahad süüa? — tõi kapist ühtteist. Ent tütar ei tahtnud.

— Söö, söö! — sundis, kuid ise mõtles: Ei taha, siis ei anna ka. Küll selle vastu leian nõu! Hommikul annan pulbrit, siis peale seda heeringat süüa. Vaatan, kas tuleb isu või ei? — Pani toidu kappi tagasi, lukustas ukse ja võtme pistis oma tasku. Siis väljus toast.

Alatine üksiolu oli Elenorat nii tüüdanud, et vaevalt isa väljudes täitused ta pruunid suured silmad pisaraist. Laskus käenajale. Silmakoopad mustasid varjunditest. Siis nagu virgus mingist mõttest ja hõikas:

— Taali, Taali, too vett!

Kui tüdruk veekannuga tuppa astus, ütles:

— Pane vesi toolile ja anna mulle kleit! — Ise ronis süngist välja.

Kleit seljas, tuli tüdrukul otsida kingad, sukad, kamm — üht ja teist. Kui tüdruk nii ruttu ei saanud anda, lubas teda lüüa.

Juba riietunud, laskis tuua ka palitu ja mütsi ning isale käskis öelda, et läheb mõisa.

Astus tänavale. Külmavärinad läbistasid ja raputasid keha, kuid sellest ta ei hoolinud.

Mõisa viiv puiestik oli üksik ja pime. Läbi puuraagude mustasid majad ja kumasid aknad.

Pea kohal hiilgas taevas sinakalt ja ühetooniliselt.

Astus ikka edasi, kuni peatus ühe valgustatud akna ees. Tõmbas vähe hinge, sirutas siis käe välja, et aknale koputada, kuid tõmbas ta kohe tagasi, sest seest kostis hääli ja naeru.

Seisatus ja mõtles: Mida teha? Koputada või ei? — Asetas kõrva vastu külma klaasi ja kuulatas. Ent korraga paukus kuskil üks, mis sundis ta hirmunult põgenema. Jooksis tagasi tulnud teed, kodu poole.

Nägu punetas jooksust ja ninasõõrmed värisesid, kui tuppa astus. Pani mütsi ja palitu ära, ning väsinuna laskus toolile.

Kuid kaua ta paigal ei istunud. Kargles ja tantsis mööda tuba. Pikad sääred aina välkusid nagu koodid. Sattus nii tantsu tujju ja kargles metsikut polkat. Tõstis paljastatud põlvi kõrgele ja lõi siis ägedalt vastu põrandat, ise plaksutas vastamisi peopesi kui trummi.

Vähe aega hiljem laulis ta üht marssi. Laulis jämeda häälega nagu mõni poiss, lauldes tõmblesid suunurgad, suus välkusid valged hambad, ja silmad rabelesid, karglesid ühest äärest teise.

Laulu lõpetanud, alustas juba uut.

Ma olen pika tee peal käinud

Ja võin sest palju rääki.

Ma kaugel käinud ja palju näinud,
sest tehke kõravad lahti!

Vaat, see oli õige, väga õige,

mis sa teinud,

oh räägi veel enam,

kus oled sa käinud.

Ma käisin ükskord Saksamaal,

kus sandid saia söivad,

ja otsin aset enesel',

ei olnud kuskilt leida.

Niikaua tantsis ja laulis ta, kuni Kaevas tuli ja ta magama käsutas.

Vastumeelselt puges ta teki alla, kuid magama ta ikka ei jäanud. Haiguse ajal oli ta end juba välja puhanud ja maganud. Nüüd oli hea mõtiskella ja tuleviku küsimusi arutella.

Kaevas võttis seinalt laterna ja läks lauda juure loomi vaatama.

Kaeval olid nüüd viletsad päevad. Majapidamise kohustused, jamelemine teenijatega, haige tütre eest hoolitsemine ja järelepärimine naise tervise üle, kes haigemajas, võttis tal aja ja meeoleolu.

Naise haigemajas olles, tuli talle haruldaselt sageli meele: Ei tea, kuidas ta seal praegu on, kas talle ka süüa annavad ja nii edasi. Rääkis isegi tütrele, et ei saavat öösel sugugi magada: — Mõelsin ta seisukorra üle järele, ja und ei tulnud. Vahest hommiku-eel jäin magama.

Tahtis ühtepuhku naist vaatama minna. Kirja naiselt ei tulnud, ja sellepärast näis ta tööpoolest kärsitu.

Ta kartis nüüd ka kangesti vargust. Peitis võtmeid, kahtlustas tüdrukut võtmises; peitis suhkru luku taha, jaopärast tarvitas ise ja jaopärast andis ka tüdrukule. Kui tüdruk sai proua ajal kolm tükki hommikul, siis nüüd ainult kaks. Andis jaopärast ka muid toiduaineid, mispärast tüdruk teda sageli pilkas. Ei hoolinud sellest: — Tean, milline varas ta on. — Tüdruk mõtles: — Kes ise varastab, see ei usu ka teist.

Ja nii oligi. Sageli jooksis koju petrooleuminõuga, valas lambid täis ja lausus tüdrukule, talle teravasti otsa vaadates: — Pean ma siis õli ostma, kui ilma saan? — Nii sündis ka kirja-paberite ja ümbrikkudega.

Tüdrukuga oli tal kõige suurem häda. Tüdruk ei kartnud teda sugugi, nagu kartis prouat. Ütles vastu ja jättis kõik lohakil ja hooletusse.

Toa kraamimise juures jäi vahtima iga asja juure, vaatas laudlinade narmaid, lampe, vaase, pilte; vahtis ennast suures peeglis ning seadis end igasugusesse poosi. Raputas proua puudritolmu näole ja kaelale.

Korra Kaeva kõöki astudes, olid tal erakorraliselt punased põsed, mida Kaevas kohe märkas ja lausus:

— Taali, oled ilus, mis? Sa meeldid mulle päris.

Mispeale tüdruk vastas meelitatult:

— Härra teeb nalja, see pole õigus.

Kaevas aga haaras ta ümbert kinni, hakates teda suudlema. Tüdruk rabeles esiti vastu, kuid mehe suudlused olid nii põletavad ja uimastavad, et lasi enda asemele kanda ja vabalt suudelda, isegi kukkus talle kaela ning ütles: Armsam!

— Ära ole sa nii loll nagu eelmine tüdruk, kes kõik prouale ära rääkis! — ütles Kaevas.

Tüdruk noogutas vaid pead. See ju oli teenija saatus.

3

Tuul hüppas innuka hooga puudesse, pöösastesse ja majade kallale. Raputas uksi, kolistas aknalauke ning ulus korstnas näljase hundina.

Kogu alevi ümber käisid suured tuulehood, nagu oleks sinna lähedale hoovanud mässav meri.

Tihenes videvik. Siin-seal süttisid tulisilmad, ainult Kaeva tubades valitses veel hämarus, puges läbi akna sisse, hiilis toanurkadesse ja jäi sinna varitsema.

Kaevas istus naise juures, kuulatas tema jutustist kogemusist ja elamusist haigemajas, ja hällutas tooliga.

Tal oli päris hea meel, et naine tuli koju, sest jamelemine teenijatega ja majapidamise kohustused olid teda lõplikult tüüdanud.

Proua meeleolu oli nähtavasti õige hea, ta süleles tütart ja kuulas mehe aruandeid majapidamisest osavõtuga.

Kõneldes ulatusid ta huuled kaugele ette ning hääli oli ära läinud. Kõneles nagu kuskilt keldrist või mitme seina tagant. Hääli oli täiesti võõras. Hooti tundus mehele, nagu oleks gram-mofon kõnelnud. Vahel kõneles õige kõlavalt ja vahel muutus see madalaks kähinaks. Nägu oli koitunud, hall ja kibras, lõug korratu ja voldiline.

Kaevas vaates ta viletsat välimust ning valdas teda kahetsus ja kaastunne, ja ta ütles:

— Ei enam ma nii tee, et sind peksan!

— Ära tee töotusi, kui sa neid pidada ei suuda! — vastas naine.

— Sa tunned ju minu iseloomu ja tead, et kui purjus olen, siis mind vihastada ei tohi, ja kui sa siiski seda teed, siis on see su oma süü, kui peksa saad.

— Mis purjus sa siis oled, ehk kui oledki, siiski pead teadma, mis teed. Sa oled ju inimene, mitte mõistusetu loom.

— Roosid, Roosid, mis me jälle pureleme. Armastan ainult sind ja tütart, ei kedagi teist.

Proua naeris laginal ning leidis parajad sõnad vastuseks:

— Sa ei tea, kuidas ma ka sind armastan. See on minu suur saladus, seda ei teadnud seni keegi. Oleksin ammu sinu juurest läinud, kui poleks sind nii armastanud.

Kaevas püüdis naist sülelda ja suudelda. Ta näis nii kaunis kena olevat; juuksed olid sassis ning näojooned tõmblesid heameeles ja rõõmustuses, suust aga voolas vastik viinalehk ning hallid silmad kimelesid. Ta oli naise vastu headus ise. Pakkus naisele süüa ja lausus:

— Vaat, kuis ma sinu eest hoolitsen. — Aitas tal aset kohendada, tekki peale laotada ja lõpuks tuli ta isegi mõttele, naise juure magama heita.

— Ära tüki, on kitsas, olen haige, sul on omal ase.

— Hea küll, kui ei taha, lähen küla peale.

— Mine, mina sul sabast kinni ei hoia.

Ei saanud naine lõpuks mehelt muidu lahti, kui puhus tule ära ja peitis enda pimedasse nurka. Kaevas kobas ta voodit, leidis sellele tühja olevat ja hüüdis:

— Roosid, Roosid! — Siis hakkas naist otsima, kobas mööda pimedat tuba ja ajas sellejuures tooli ümber.

Proua värises vaid ärevuses oma nurgas. Teda läbistas mõte põgeneda. Ta jooksis teise tuppa ja välkkiirelt lukutas ukse enda järel.

Kaevas katsus ust avada, surus kogu jõuga sellele, siis hakkas manguma sisselaskmist. Ütles igasugu meelitusnimesid, avaldas õrnusi. Mangus kuni väsis, siis läks aeglasil sammel kööki.

Tahtis tasuda naisele. Ega tema pole mõni poisinolk, et laseb enesega nii mängida.

Tüdruk ehmus unest, pidi hakkama karjuma, arvates, et on vargad; kuuldes aga peremehe häält, rahunes kohe.

— Ära kardad! — ütles Kaevas, istudes tüdruku voodi veerele ja hakkas rääkima sulaval häälel. Silistas juukseid, suudles huuli, tõstis teki veere üles ja asetus tüdruku kõrvale.

Proua aga ei saanud kogu öö magada.

Mälestas kahetsedes lapsepõlve aegu: Oli meid palju, vara ei olnud, aga tervis oli hea ja söök maitstes hästi, meeleolu oli ikka hea. Lootusis sai elatud. — Valusail silmapilgel tahaks nüüd surra, kui valu on suur ja süda ahastuses, aga muidu oleks ka suremine raske. Varanduse annaks ja kõik teeks, kui aga jätkuks seda viletsat elu.

Ta kuulis, kuidas Kaevas hommiku-eel asemele heitis, kuidas purskles ja norskas, käänles ja liigutas end alatasa — öled aina kahisesid aluskotis, aga magas ometi nuiana. Ei kuulnud, kui tema särgi väel jalutas mööda tuba, pörkas vastu tooli ja sellega sünnitas suurt kolinat, ei kuulnud, kui lasi kassi toast välja. Tal oli ikka sügav uni, aga seejuures väga rahutu, nohises nagu mets, vilistas ja vingus nagu tuul, vahel piuksus nagu koer — kui oli veel külmetanud, siis köhis alatasa. Vähemalt tema magamist kuulates oli võimatu magama jääda.

Elenora aga hingas vaikselt, ühetooniliselt.

Proua vaatas aknast välja, hämaraid maju, jalutas veel vähe maad mööda tuba, et sirutamistõvest lahti saada, mis kippus magades ta kallale nagu luupainaja.

Päike paistis tuppa, värvides toa kollaseks, kui proua virgus oma uinakust; ruttu vaatas ta kellale ja hõikas:

— Aadam, Aadam, kell on juba nii palju.

Pikkamisi ajas Kaevas enda üles. Istus voodi serval ja sasis juukseid ning silistas vurrusid. Siis käis paljajalu ja särgiväel mööda tuba, laiad, hallid püksid ulatusid põrandani. Särk oli värvilisest riidest, sini-rohetriibuline, mustad juuksed püsti, silmad unised ja väiksed. Köht oli suur ja ümarik nagu kummuli pada.

Kulus ära tükk aega, enne kui Kaevas sai rõivaisse ja ametisse.

Proua seisis akna juures ja vaatas, kuidas ta astus üle õue. Üks käsi oli taskus, teine tegi õhus liigutusi, ning vati üks siil oli tagumikul.

Pärast seda astus proua kööki, lokikäärid käes. Näole oli raputanud roosa puudrit, et anda endale enam jume.

Ta lõi imestanult käed kokku, kui nägi köögis sarnast korralagedust, mis tema ära olles oli tekkinud.

Pliit oli pühkimata, ahjuuksed olid pärani. Potid lamasid pingi all ja pingi peal. Laual olid söögipärad, paar roostetanud lauanuga igasugu vööba ja mustusega. Kui proua pärast sellest tüdrukule lausust, vastas viimane:

— Pidin just pühkima hakkama, aga tuli härra selle ja selle käsuga, et tahtmatult pidin katkestama töö.

— Oijee!.. Ei ole korda majas. Ämblikuvõrgud on laes, räbalaid on kõik kohad täis. Kuhu aga vaatad, kõikjal on tolmu. Hale on vaadata, kuidas kõik on korrast ära, — ütles proua nutuse häälega.

Ta laskis tolmu pühkida, põrandaid pesta ja lillesid kasta. Istus toolil ning tuletas meele asju, mis vajasid veel korraldamist, puhastamist, pühkimist. Siis hakkas süüa keetma.

Tütrelle keetis ta eri lõuna, keetis riisisuppi, mune. Kui teeni-
nija selle kohta märkusi tegi, lausus ta:

— Mis ma teen, kui ta ei söö midagi.

Viidi söök lauale ning proua hõikas teise tuppa:

— Elenore, tule sööma, vaata, mis ma sulle tegin.

Tütar nuusutas suppi ja ütles:

— Kuum, ma praegu ei taha.

— Oota siis natuke! — Tüki aja pärast hõikas ema jälle:

— Tule nüüd, tuvike!

— Ma ei hooli supist, tahaksin piima.

Ema ei kõssanud selle kohta midagi.

Tütar hakkas siiski sööma.

— Supp on hea, eks?

Tütar ei võta vaevakski vastata, ja ema kõneleb edasi:

— Kui sa ei kiida, siis kiidan mina — kui sööja ei kiida, siis
kiidab valmistaja.

Tütar ütles:

— Kui mammat kodu pole, siis on mul parem isu ja tahaksin
siis seda süüa, mis teisedki.

Emale see ei meeldi. Ta tahab, et tütar teda söögi eest
kiidaks.

Tütar tõuseb üles ja ütleb:

— Tänan — aga ema ei kuule seda. Siis ajab tütar enda
sirgeks ja ütleb pahase häälega, nagu sõdur ohvitserile: — Tänan,
— käänab kontsa peal ümber ja läheb.

Kaevast tuleb ka lõunale.

Istub vaikivana laua juure ja hakkab sööma. Vahete-vahel
naist vaadates.

Silmad seisavad mustavalt ja liikumatult naise näol. Keelel
nagu näis midagi kipitsevat.

Söömise lõpetanud, käib edasi-tagasi mööda tuba. See oli ta
mood, kui ta midagi mõtles ehk millegi all kannatas.

Naiste ette seisma jäädes, ütles:

— Mis see tähendab?... Kõik räägivad, et lähed naisega
kohtu, küsivad, millal lähed? Kõik küla on täis uudishimu...

— Kas mina peksin?

— Aga kes algas? Kui sa mind ei ärrita, ma sind ei puudu!

Naine istus jalgadega sohval ja jälgis terava pilguga mehe
käiku. Ta vandus teenijat, kes ära ütles mehele, et kohtu kaebas.

— Käänaku oma pea kahekorra täna öösel ja mädanegu kui
raisik aia ääre. — Ja sina, Aadam, maksad minu kohtu- ja haige-
majakulud, aga ei maksa mu tervist. Kuu aega olen juba haige
sinu pärast. Mispärast pean ma kannatama? Kolmteist aastat
olen juba kannatanud, aga nüüd enam ei kannata. Teised ütlevad,
et mul on jumalik kannatus, kuid ükskord lõpeb seegi. Küll sa
varsti istud kinni.

— Kui istun, ega sinul siis ka midagi pistmist ei ole. Ilma
minuta sa ka läbi ei saa.

— Küll juba saan, ei usu, et ei saa.

Selle kõneluse puhul oli proua hooti nii äge, et vibutas käes
veeklaasi, valmis seda mehele viskama.

— Välja niisugune koer, ma ei pea sind paremaks kui koerat

— Ja mina vastan sinule kui koer.

Proua hakkas nutma. Kargas püsti ja tampis kätega vastu lauda.

Tütär katsus rahu sobitada. Kaevas ei lausunud enam sõnagi, müts oligi juba peas ja astus välja.

Naine aga puhkes nutma. Pisarad jooksid ojadena alla, kael oli märg, aga häält ei tulnud kuuldavale.

Tütär vaatas pealt. Teda juba sarnane asi ei liigutanud. Ta oli meheliku iseloomuga.

Õhtul tuli Kaevas kaunis varakult ja eriti kõnekana koju. Proua kuulis seda teisest toast. Kutsus tütre enese juure ja ütles:

— Mine isa juure ja nuusuta, näed, et on joonud!

Tütär läks. Kargles ning sädistas isa ees kui varblane:

— Papa, ma loen sulle siit raamatust, kas tahad?

Kaevas silitas tütre juukseid ja ütles:

— Pärast, pärast! Nüüd aga vaatame midagi süüa.

Astusid siis kahekesi kööki. Kaevas laskis teemasina üles panna, liha küpsetada ja poest saia tuua. Ise istus pliidi ette toolile, keeras vurrusid, pilgutas tüdrukule naerdes silmi ehk aitas ühtteist askeldada. Naersid ning puhastasid kahekesi lampi, puhas käterätik lambi puhastamiseks, kui korraga proua kööki astus ja kisama pistis:

— Irvitate, aga ei näe, millega lampi puhastate — kas sellega peab hiljem taldrikuid kuivatama? — Ning mehele kiitis:

— Kargleb kui kurat köögis, nagu poleks enam mujal midagi teha.

Tütart nimetas isa sarnaseks salatsejaks ning teenija kohta ütles:

— Laisk kui vanapagan, aga edvistab nagu plika.

Sarnaste sõimusõnade rahe all oleks nad kannatanud kogu õhtu, kui mitte Kaevas poleks ta juure astunud ega käega ta ümbert kinni haaranud:

— Roosi, Roosi, ära sa siis sellepärast vihane ole. Näed, kuidas ma sinu eest hoolitsen — ning ta osutas saia- ja lihataldrikule.

Proua turtsus vihaselt. Ta oleks või meest löönud, aga taltsutas end ja astus tuppa.

Hiljem astus Kaevas tütrega järele. Ta tahtis naisega rahu jalale seada, pakkus naisele ühtteist, ent naine ei tahtnud. Siis haaras ta mütsi ning väljus.

Proua oli veendunud, et läks nüüd külla jooma.

Kogu öö lõgisesid siibrid, kolisesid aknaluugid ning ulus tuul.

August Vallner

Kats kellä

Om kannel *) jõudnu joba õdaf,
Hingellä lüöf kost kawwõlt üle mõtsu(h),
Lüöf-lüögilt, kaiblit, taja, pikk,
Gääl jüdamlit — om wiimne hüüd
Singlahitumulõ — ütškaonulõ — jittkoolnulõ — muld-
põrmulõ.

Näe kellämiist — juost ruttu torni lakkõ,
Nüör tõmmat jirgu, pinewil
Ku puodawat — ja pantus filmus kaala
Käst, kohtunik — kõrt, walgõ papõr käen ...
Surmotšus — hingellä lüöf' ...

Kats wõrdlust — kellämiis
Ja timmul — kerijulandõ,
Keä kaonulõ tao wiimse hetke,
Om saatjaks pant muldšambri läwele —
Ütskoolnulõ om täambe ajõ kaibõt ...

Mu kõrwun kumijõs säält tutwa latspõlhwõst
Nuo(h) kuuldu(h) kellähelü, mis jo anmuštaigu
Om kostnu mälestüiste lännü päiwist,
Ütswaibund — elustkadund taja,
Miel-mõttiid rusuro, kurb elegia ...

Hingellä helül mõõdõtõs
Kõrd sinu elutüöd —
Nii, rändaja, wõib tulla peagi
Ilmtiedmätält ku paukõgõ
Sul elust wiimne hüüd.

Sis kellamiis **) kõrd kõrrast pausõ
Lüü jütmaailmast saatmisten —
Paus-paugult kostab kellähelün,
See miimne sinu elutüöst
Ja mõitlus=heitlustest ...

Ma wiel siin mõtlõ matuskelläst,
Loet elufäuf kõif piiglipääl, ***)
Kuis õigõl ant saa asõ taima ...
Oh esä, esä üleval —
Su latxil halastust!

Oh mõta hing meilt täambe taima
Ja ärä nuhtlõ ilmajüüd,
Meilt kadund weli, (wai sõsar)
Siit waikselt waiwast —
Ilmkära joutuks ununeb ...

„Teil finnitüist, õi tohi õks usku kaotõ
Noil eläwüil, mie järgijääjäl“ —
Nii trüöst opõtaja muštan mäntlin:
... Rändäjä, ja olõd wäšind — kodu jõudnu,
Inglitekuor saa wastu wõtma find ...

„Siit ärä, ärä, waiwlik hing,
Keä maapääl waiwa, wallu nännü ,
Kõif esä manu tulõwa —
Sa jätäd muldsõ kihä, patufuorma,
Läht wastu umwõ elulõ ...

„Siit elulaanest — kaduwiku orust,
Siit waiwa=walu, kannatušte maalt
Sa tõttad esä manu taima ellu —
Seosama maamuld, mis om elun fatted andnu,
Su wõtku elumuredest nüüd omma üskä.

„Sa kaod jäädmast kodurajalt,
Kõif põllud, niidud=nurmed
Ja aasjad, aidad, õued — kõif, kõif
Sa jätšid maha, neid walun — leinajaid;
Oh, jummal trüöstku neid!

„Su jälgeden, oo, taima-esä, lajõ kämwü —
Meid juhata, ja tüüd ning etterõttiid,
Mis jätsid pooleli, ja kaonu inemene —
Me sõber, sugulõnõ, esä, inä, sõsar wai...
Truult jätfame, seks wannet — wannet sinu hamwal...“

„Kolm peotäüt mulda om anda
Meilt sullõ wiimatsejs andõjs —
Su walude waiwa(h), kõif kurbdufõ(h)-leina(h)
Muld — mullapeotäiwega üten,
Haud finni saa katetus...“

„Kolm peotäüt mulda om anda
Siit elust wiimatsejs andõjs —
Kõif eluraskufõ kuorma(h)
Muld — mullapeotäiwega
Hauda saa matetus...“

Haud finni aet ja wärste kungäs,
Om nigu 's õi j' olõs ollufi
Teäd elun ollu(h) funagi —
Wiel kobistõts waffõt hauda,
Kalmkünfal rist pant pähitse.

Om õdak, päiwgi luoja lännü
Ja pümmejs lätt, ilm hämärdüs,
Sõit matusrahwal kodu poolõ:
„Üts kuolnut omma mulda pannu(h). —
Üts wäähämb jälle meie seäst...“

„Do, weli, sõsar, mis ma mõtlõ —
Seo elukäüt meil udunõ:
Kõif kaomõ ütškõrd üte järel
Ja tõnõ tulõ perärn meid —
Ilm eläs, ja nätäs pall'u wiel...“

Do, wäfind elust, kuormat hing,
Muld-peotäüs, põrn, mu firstulõ
Do, miska, sõbõr, sugulõnõ,
Haud finni aijen mälete,
Et mulda wiitõjs sinnugi! —

Meid fantas ütsförd ilmafäräst —
 Rats felläliüömist jaatnisten:
 Üts — hingellä furblif helü,
 Wiel tönö — wiimne elust fell,
 Om matustfell — tuo wiimäst förd! —

MÄRKUSL. *) *Kenn, kennel, kennest* = vanemaid kirja- ja elava kõnekeele sõnu. *Karulas* on *kenn* muutunud harulduseks, kuna *Mõnistes* ja *Koikülas* püsib ta au sees tänini. Näit. kuuldu seal: ... *mihäst kennigi's olõ(h) õi(h) viel nännü(h)*. Käepärast olevas 839-lhk. suuruses *Neu* teko mant, jel 20. *Saina* kuul 1779. a. *Neu*-*Kerkijsand* *Johann Benjamin Sczibalski* poolt kirjutatud *Juttusje* *Ramat* kumman eggaiitte *Pühha-Päiwa* nint eggaiitte *Pühha* ja ta *Palwe-Päiwi* päle üts *Juttus*, *Evangel.* perrä, jäetu om — esineb *kenne* alates 3. lhk. (4. veerg alt): ... et *Jesüs* šššamma om, *kenne* polest, *Jummal* puehhae *Proweetide* läbi, lastnu tulutada jne.; lhk. 12 (12. rida ülalt): ... nint *kohje* *kennegi* tuht ja tolm om *janu* jne.; lhk. 20 (13. rida alt): ... enge *tae* *iš* *tõtte* *liiffult* *fõnnel* nint *eš* *hõli* *kennefe* *šurusse* *ehf* *kennefe* *armo* *ehf* *wihha* *perräst* jne. Raamatu kirjastaja on olnud, nagu sissejuhatuses loeme, *Meeri mõisa* omanik: *Ent* *nüüd* om *še* *auwolit* *Merimoisa* *Herr*, *Herr* *Matior* nint *Ritter* *Reinhold* *Johann* *Baron* *von* *Jgelstroehm* nii *hå* olnu, nint om, *Tartu* ma *rahwa* *tullus*, *šedda* *rahha* *wälja* *andnu*, *meš*, *še* *Ramato* *trüfmiše* *pääl*, om *kulunu*. *Dr. Wiedemanni* sõnaraamatus puudub *kenne*, kuid *Kreutzwaldi* ja *Koidula* kirjavahetuses tarvitab „kirjaneitsi“ seda sõna oma 23. I. 1868 a. *Wiru* *laulikule* saadetud kirjas: ... *kennest* *oma* *teutusets* *pean* *tunnistama* jne. (*Kreutzwaldi* ja *Koidula* kirjavahetus I, lhk. 49, ülalt 5. veerg).

**) Öeldakse ka: *kellämies*.

***) Ka: *piegli-pääl* = peegli, elupeegel; elu-olu.

A. V.

Olioni erinumbrid

Akadeemiline	Olion nr. 3, 1930. a.
Poola	„ „ 8—9 „ „
Ungari	„ „ 5/6 1931. „
Soome kirjan.	„ „ 7/8 „ „
Inglise	„ „ 9 „ „
Kunstkäsitöö	„ „ 5/6 „ „
Johann Köleri monograafia	„ „ 4—9 1930. „
V. Timmi kirjad	„ „ 7—8 „ „
Amandus Adamsoni töid	„ „ 11 „ „
Elevandiluu kunstis	„ „ 12 „ „
Portselan Raadi muuseumis	„ „ 3 1931. „

Olion on iga kodu ja raamatukogu ehe
TELLIGE JA LUGEGE OLIONI

Olion 1930. a. kuldköites kr. 10.—

„ „ „ brošeeritult „ 8.—

„ „ „ üksikn. 1—12 „ 6.—

„ „ „ kaaned „ 2,50

Olion 1930. a. üksikud nrid : nr. 1—3

ja 5 à 50 s., nr. 4 à 60 s., nr. 6—12 à 75 s.

1931. a. Olioni üksiknumbrite hind : nr. 1—4 ja 9 à 75 s.,
 nr. 5/6 ja 7/8 à 1 kr.

Olioni tellimishind (ka 1930. a. kohta) : aastaks 6 kr., pool-
 aastaks 3 kr., veerandaastaks 1 kr. 50 snt.

Olioni võib tellida otse Olioni talitusest,
 igast postiasutisest, raudteejaama raama-
 tukapist ja paremast raamatukauplusest

Olioni toimetus ja talitus

Tartus, Riia t. 64-3, telef. 5-42

„Postimehe“ trükk, Tartus 1931